

Отримано: 04 вересня 2020 р.

Прорецензовано: 16 вересня 2020 р.

Прийнято до друку: 20 вересня 2020 р.

e-mail: tkachenko_nt@ukr.net

DOI: 10.25264/2311-5149-2020-18(46)-62-67

Ланьо О. О. Організаційно-економічні напрями забезпечення фінансово розвитку підприємств будівельної сфери. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2020. № 18(46). С. 62–67.

УДК: 336.63

JEL-класифікація: O12, O14, D04

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-2271-9804>**Ланьо Олександр Олександрович,**
здобувач Національного університету «Чернігівська політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ

У статті обґрунтовано особливості дослідження діяльності у сфері будівництва за проектним підходом. Уточнено особливості інституціональної структури інвестиційно-будівельного комплексу економіки. На основі теорії зацікавлених сторін сформовано комплексну систему критеріїв фінансового розвитку підприємств будівельної сфери у розрізі груп зацікавлених сторін. Визначено перспективні організаційні заходи забезпечення стабільного фінансового розвитку вітчизняних підприємств будівельної сфери. За кожним із організаційних заходів визначено перелік ймовірних ризиків та загроз, а також обґрунтовано інструменти управління ними.

Ключові слова: підприємства будівельної сфери; фінансовий розвиток; проектний підхід, критерії фінансового розвитку, групи зацікавлених сторін, організаційні заходи, ризики.

Ланьо Александр Александрович,
соискатель Национального университета «Черниговская политехника»

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНОЙ СФЕРЫ

В статье обоснованы особенности исследования деятельности в сфере строительства за проектным подходом. Уточнены особенности институциональной структуры инвестиционно-строительного комплекса экономики. На основе теории заинтересованных сторон сформирована комплексная система критериев финансового развития предприятий строительной сферы в разрезе групп заинтересованных сторон. Определены перспективные организационные меры обеспечения стабильного финансового развития отечественных предприятий строительной сферы. За каждым из организационных мероприятий определен перечень возможных рисков и угроз, а также обоснованы инструменты управления ими.

Ключевые слова: предприятия строительной сферы; финансовое развитие; проектный подход, критерии финансового развития, группы заинтересованных сторон, организационные мероприятия, риски.

Oleksandr Lanyo,
postgraduate National University "Chernihiv Politechnic"

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC APPROACHES TO FINANCIAL DEVELOPMENT OF CONSTRUCTION ENTERPRISES

Introduction. On the one hand, the financial development of industrial enterprises is conditioned by a number of traditional measures, which include: reduction of production costs; improving the quality of products; expanding the product line and increasing the level of service in order to maximize compliance with consumer demand. However, on the other hand, due to the specifics of the construction sector, the issue of financial development of such enterprises requires a comprehensive approach, not limited to the field of internal management, but also to consider this issue from the standpoint of institutional and organizational and economic impact.

The purpose. The purpose of the article is to highlight the quantitative features of the financial development of enterprises in the construction industry and a description of promising organizational and economic measures of influence.

Results. The article substantiates the features of the study of activities in the field of construction according to the project approach. The peculiarities of the institutional structure of the investment and construction complex of the economy are specified. Based on the theory of stakeholders, a comprehensive system of criteria for financial development of construction companies in terms of stakeholder groups has been formed.

Conclusions. The organizational measures to ensure stable financial development of domestic construction companies have been identified. These include: implementation of integration processes with suppliers of raw materials; use of innovative knowledge-intensive technologies of construction and production of construction materials; creation of joint ventures with

foreign companies. For each of the organizational measures, a list of probable risks and threats is identified, as well as the tools for their management are substantiated.

Keywords: construction companies; financial development; project approach, financial development criteria, stakeholder groups, organizational measures, risks.

Постановка проблеми. Будівництво – це, беззаперечно, одна з ключових фондоутворюючих галузей економіки, від розвитку якої суттєво залежать темпи зростання національної економіки загалом. Своєю чергою, розвиток будівельної сфери є результатом синергетичного ефекту фінансового розвитку підприємств цієї галузі, що у кінцевому підсумку виявляється у їх конкурентоспроможності як на вітчизняних, так і зарубіжних ринках. З одного боку, фінансовий розвиток промислових підприємств обумовлюється низкою традиційних заходів, до яких відносять зниження рівня витрат на виробництво; підвищення якості продукції, що випускається; розширення асортиментної лінійки та підвищення рівня сервісу з метою максимальної відповідності споживчому попиту. Звичайно, все це актуальне і для забезпечення фінансового розвитку підприємств будівельної сфери. Утім, з іншого боку, у силу специфіки будівельної сфери питання фінансового розвитку таких підприємств потребує застосування комплексного підходу, не обмежуючись виключно сферою внутрішнього менеджменту, але також розглядати це питання з позиції інституційного та організаційно-економічного впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відзначити багатогранність проблематики забезпечення ефективного та стабільного функціонування підприємств будівельної сфери. По-перше, це пов'язано з комплексністю інституціональної структури цього сегменту економічної діяльності, що, зокрема, зумовлює наукові дослідження фінансового розвитку будівельної сфери з позиції різних інституційних одиниць, а саме: А. В. Коновалова розглядає розвиток інвестиційно-будівельної діяльності з позиції девелоперів [1]; М. А. Єремєєв розвиває інноваційні підходи до підвищення конкурентоспроможності виробників будівельних матеріалів [2]; у праці О. В. Комеліної та А. О. Чайкіної досліджуються переваги та обмеження у впровадженні інноваційних технологій та виявлення їх специфіки прояву на малих будівельних підприємствах [3]. Поряд з цим, на нашу думку, проблему фінансового розвитку будівельної сфери необхідно вивчати з позиції широких груп зацікавлених сторін задля досягнення максимізації впливу на стан банківської галузі та національної економіки загалом.

Метою статті є виокремлення кількісних ознак фінансового розвитку підприємств будівельної сфери та опис перспективних організаційно-економічних заходів впливу.

Виклад основного матеріалу. Повністю погоджуємося з науковцями, які відзначають унікальність будівельної сфери, наголошуючи на таких її властивостях: тісно пов'язана з усіма галузями господарства і є споживачем їх продукції [4]; її розвиток неминує зумовлює зростання у країні і вирішення багатьох соціальних проблем [5, с. 67]; має властивості, що притаманні складним відкритим цілеспрямованим системам, зокрема, здійснює певні процеси протягом життєвого циклу продукції; реагує на зміну зовнішнього оточення і самостійно забезпечує свій розвиток (володіє властивістю самоорганізації); має характерне для складних систем поєднання властивостей цілісності та відокремленості, які певним чином впливають на її функціонування та розвиток [6, с. 82]. Також Фісуненко Н. О. наголошує на визначальній ролі будівельної галузі в Україні в аспекті створення робочих місць [7, с. 40]. Утім, аналіз статистичних показників розвитку будівельної галузі України та її суттєвості у загальноекономічному вимірі виявив протилежне, а саме (табл. 1):

1) обсяг ВВП, розрахований за виробничим методом, лише на 2,7 % сформований за рахунок діяльності підприємств будівельної сфери (для порівняння в ЄС цей показник становить 6 %). Поряд з цим варто відмітити стійкий позитивний тренд протягом 2015–2019 рр., а саме: зростання цієї частки з 1,96 % до 2,69 % або на 0,73 %. Це досягається тим, що, починаючи з 2016 р., обсяг ВВП, яке сформоване підприємствами будівельної сфери, зростає швидшими темпами, аніж сукупне ВВП, що звичайно оцінюємо як позитивні зрушення;

2) кількість осіб, які формально зайняті у сфері будівництва станом на 01.01.2020 становить лише 4,22 % від загальної їх чисельності. Однак, за оцінкою Державної служби статистики України кількість неформально зайнятих у будівництві становить 588,3 тис. осіб, або 17 % від їх загального обсягу. Тобто, на жаль, на фоні активізації ділової активності підприємств будівельної сфери також зростає неформальна зайнятість у цій галузі, яка за своїми обсягами практично ідентична обсягам формальної зайнятості, що вказує на високий рівень тіньової складової у цій економічній діяльності;

3) як позитивну характеристику функціонування підприємств будівельної сфери вважаємо зростаючий обсяг нових вакансій, утім їх динаміка у відносному вимірі має стрибкоподібний характер;

4) важливо відмітити, що в Україні інституційна структура будівельної сфери на 99,9 % представлена малим та середнім бізнесом. Поряд з цим, внесок будівельної сфери у розвиток вітчизняного малого та середнього підприємництва станом на 01.01.2020 становить 8,38 %. Також важливо відмітити, що протягом 2016–2017 рр. спостерігалось зниження кількості підприємств будівельної сфери, відновившись до кількісних параметрів 2015 р. лише за результатами 2018 р. Своєю чергою, 2019 р. став першим роком, коли мав місце реальний приріст кількості підприємств будівельної сфери. Окрім цього, наголосимо, що у 2018 р. вперше з 2010 р. сектор підприємств будівельної сфери задекларував річну прибутковість, що також мало місце і за результатами 2019 р. Це, беззаперечно, є позитивним сигналом в аспекті передумов стійкого поступального розвитку суб'єктів цього виду економічної діяльності.

Таблиця 1

**Динаміка показників, які характеризують економічну значущість економічної діяльності
у сфері будівництва в народному господарстві України**

Показники	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
ВВП у фактичних цінах, млн грн	1 988 544	2 385 367	2 983 882	3 560 596	3 974 564
Темп зміни ВВП, %	125%	120%	125%	119%	112%
ВВП, сформоване підприємствами будівництва	38 928	47 457	64 431	81 259	106 751
Темп зміни ВВП, сформованого підприємствами будівництва, %	106%	122%	136%	126%	131%
у відсотках до підсумку, %	1,96%	1,99%	2,16%	2,28%	2,69%
Кількість формально зайнятих, тис. осіб	16443,2	16276,9	16156,4	16360,9	16578,3
Кількість формально зайнятих у будівництві, тис. осіб	642,1	644,5	644,3	665,3	699
у відсотках до підсумку, %	3,90%	3,96%	3,99%	4,07%	4,22%
Кількість неформально зайнятих, тис. осіб	д/в	3961,2	3695,6	3541,3	3460,4
Кількість неформально зайнятих у будівництві, тис. осіб	д/в	614,0	595,0	563,1	588,3
у відсотках до підсумку, %	-	15,5	16,1	15,9	17
Співвідношення між кількістю формально та неформально зайнятих у будівництві, %		1,05	1,08	1,18	1,19
Сукупна кількість зайнятих, тис. осіб	16443,2	20238,1	19852	19902,2	20038,7
Сукупна кількість зайнятих у будівництві, тис. осіб	642,1	1258,486	1239,292	1228,367	1287,268
у відсотках до підсумку, %	3,90%	6,22%	6,24%	6,17%	6,42%
Потреба роботодавців у працівниках, тис. осіб	25,9	36	50,4	58,4	100,9
Потреба роботодавців у працівниках у будівництві, тис. осіб	1	1,8	2,2	2,4	4,4
у відсотках до підсумку, %	3,86%	5,00%	4,37%	4,11%	4,36%
Кількість підприємств МСБ, од.	343017	305986	337857	355431	380081
Кількість підприємств МСБ у будівництві, од.	29160	24331	27464	29584	31845
у відсотках до підсумку, %	8,50%	7,95%	8,13%	8,32%	8,38%
всього у будівництві, од.	29165	24333	27468	29590	31856
Частка МСБ серед будівельних підприємств, %	99,98%	99,99%	99,99%	99,98%	99,97%

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних Державної служби статистики України.

Додатково варто зазначити, що неочікувана пандемія 2020 р., яка зумовила «локдаун» економіки України на три місяці, не могла не спровокувати негативних наслідків. Так, за оцінкою Кабінету міністрів України кількісний вплив пандемії на показники функціонування підприємств будівельної сфери такі: зниження частки сектору у ВВП становить 13 %; зниження частки сектору в загальній зайнятості – 10 %; зниження частки сектору в податках – 13 %.

Все вищезазначене вказує на існування цілої сукупності проблем, які притаманні підприємствам будівельної сфери, та формує підстави погоджуватися з думкою науковців, що на сучасному етапі досить складно говорити про конкурентоспроможність цієї галузі; а на глобальному рівні галузь будівництво України значно відстає через брак необхідних фінансових та організаційних перетворень [7]. Як результат, у разі лібералізації українського будівельного ринку та входження на нього великих європейських компаній це здатне загрожувати українським підприємствам втратою конкурентних позицій, внаслідок чого більшість підрядних підприємств можуть зіткнутися зі значними труднощами в майбутньому [8].

Слід зауважити, що економічні відносини у сфері будівництва як різновиді економічної діяльності досить часто досліджуються за проектним підходом, з чим повністю погоджуємося. Доцільність обрання такого методологічного підходу, на нашу думку, обумовлюється таким: по-перше, діяльність у сфері будівництва передбачає вкладення коштів у довгостроковій перспективі – інвестування; по-друге, для нього характерні такі форми відтворення, як нове будівництво, реконструкція, модернізація та капітальний ремонт; по-третє, невід’ємна частина будівництва – це проектування, який представляє собою послідовний ланцюг процедур і процесів будівельного виробництва і, в кінцевому підсумку, здача в експлуатацію об’єкта будівництва. Згідно з проектним підходом об’єктом уваги науковців виступає не просто суб’єкти будівельного, а інвестиційно-будівельного комплексу, що буде прийнято за основу і в цій роботі. При цьому наголосимо на відмінностях інституціональної структури інвестиційно-будівельного комплексу, до якого, окрім будівельних підприємств, які представляють систему будівельного виробництва, входять також такі інституції: інвестиційні установи, що здійснюють забезпечення інвестиційними ресурсами; промислові установи, що відповідають за систему виробництва, поставок будівельних матеріалів і конструкцій, будівельних і дорожніх машин; а також науково-проектні установи, представлені проектними, науковими і дослідно-конструкторськими організаціями. При цьому інвестор, який здійснює фінансування будівництва об’єкта, є ключовою фігурою інвестиційно-будівельної діяльності. Також до підприємств будівельної сфери відносимо всі вищезазначені інституції.

Також відмітимо, що застосування проектного підходу доцільно поширити і на рівні окремих підприємств будівельної сфери при здійсненні фінансового менеджменту їх діяльністю. Це пояснюється тим, що виробництво кожного будівельного продукту за своєю економічною природою тотожне реалізації інвестиційного або інвестиційно-інноваційного проекту. Тобто можна говорити, що виробництво кожного будівельного продукту передбачає реалізацію інвестиційно-будівельного проекту.

Вважаємо, що ефекти від реалізації інвестиційно-будівельного проекту, а отже, і діяльності підприємств будівельної сфери, доречно розглядати у розрізі таких видів: соціальні, економічні та бюджетні. До соціальних ефектів відносимо створення робочих місць як в період будівництва, так і після здачі проекту в експлуатацію; зростання доходів населення; підвищення соціальної стабільності; до економічних ефектів – загальне зростання ВВП; розвиток суміжних видів виробництв, починаючи від виробництва будівельної сировини до оздоблювальних матеріалів; до бюджетних ефектів – поповнення бази оподаткування; економія бюджетних коштів.

Поряд з цим в аспекті розвитку шляхів забезпечення фінансового розвитку підприємств будівельної сфери важливо виокремити кількісні виміри такого явища з боку широкого кола зацікавлених сторін, до яких, окрім держави та суспільства, відносимо інвесторів, посередників та партнерів, будівельних підприємств та споживачів їх продукції. Таке наукове завдання доцільно реалізувати, використовуючи теорію зацікавлених сторін. Авторська позиція з цього питання подана у табл. 2.

В аспекті організаційних заходів забезпечення фінансового розвитку підприємств будівельної сфери вважаємо доречним застосування таких заходів.

По-перше, організаційним інструментом сприяння фінансовому розвитку підприємств будівельної сфери вважаємо реалізацію інтеграційних процесів з постачальниками сировини і матеріалів. Утім, важливо урахувати, що, з одного боку, управління поставками сировини і матеріалів щодо організації своєчасної доставки і оптимізації процесів приймання та зберігання здатне суттєво знизити логістичні витрати підприємств. Однак, з іншого боку, при виборі цієї стратегії вертикальної інтеграції слід урахувати, що розвиток власних джерел сировинних ресурсів і матеріалів певною мірою обмежує можливість підприємств будівельної сфери мінімізувати операційні витрати шляхом закупівель більш дешевої і якісної сировини у інших постачальників. Окрім цього, реалізація стратегії «жорсткої» інтеграції у формі поглинання постачальників сировини або створення нових підприємств з виробництва будівельних матеріалів зазвичай вимагає залучення істотних інвестиційних ресурсів. Останнє здатне спричинити виникнення ризику неможливості у певному часовому періоді, забезпечити плановий фінансовий розвиток та більше того – навіть короточасне послаблення ринкової позиції може призвести до довготривалої втрати ринкової частки за умови жорсткого конкурентного середовища. Також відволікання істотних фінансових ресурсів для фінансування великих інвестиційних проектів може зумовити ризик зриву термінів будівництва. Підсумовуючи узагальнені загрози застосування такого організаційного інструменту, зазначимо, що для їх попередження доречно використовувати страхування, а також гарантії регіональних органів влади за кредитами. Також як захід локалізації ризику доцільно на початковому етапі реалізації зазначеної стратегії створювати самостійне підприємство, за зобов’язання якого не відповідає головна організація. Компенсація негативних наслідків ризику повинна передбачати детальний аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, що дозволить тісно пов’язати бізнес-процеси за всім логістичним ланцюжком будівництва та реалізації житла.

Таблиця 2

**Комплексна система критеріїв фінансового розвитку підприємств будівельної сфери
у розрізі груп зацікавлених сторін**

Група зацікавлених сторін	Сфера впливу	Показники
Держава та суспільство	Економічний розвиток країни/ регіону	ВВП, ВРП; індекс продуктивності праці; динаміка відрахувань до бюджетів всіх рівнів
		індекси зміни фондоозброєності і фондовіддачі; коефіцієнт оновлення основних фондів
		ступінь зносу основних фондів
	Інноваційний вектор розвитку економіки	коефіцієнт винахідницької активності; інноваційна активність організацій; частка високотехнологічних і наукомістких галузей економіки у ВВП, в ВРП
Збільшення кількості та якості підприємницьких структур	кількість підприємницьких структур, задіяних у будівництві; частка інвестицій в основний капітал будівельних підприємств у ВВП, в ВРП; технічні показники продукції і виробництва	
	Забезпечення зайнятості населення	рівень зайнятості; приріст кількості високопродуктивних робочих місць
Інвестор	Максимізація доходу при прийнятному рівні ризику	термін окупності інвестицій; рівень ризику рентабельність інвестицій; чиста поточна вартість; внутрішня норма прибутковості; кількість патентів, унікальних прав
	Отримання соціального, екологічного чи іншого ефекту від вкладених інвестицій	збільшення житлового фонду соціального призначення; підвищення екологічних стандартів будівництва
Підприємство	Забезпечення відповідності поточної діяльності концепції розвитку	показники експертної оцінки топ-менеджменту підприємства
	Максимізація доходу при прийнятному рівні ризику	рентабельність будівельного виробництва; темп зростання прибутку; витрати на виробництво будівельної продукції; стартовий капітал і необхідні ресурси; рівень попиту на будівельну продукцію; кількість потенційних конкурентів; індекс Херфіндаля-Хіршмана в галузі
	Створення нових потреб	кількість нових ринків банківської продукції
Споживач	Безперервний розвиток ринків будівельної продукції Підвищення якості та доступності будівельної продукції, задоволення потреб	доля ринку; число фірм конкурентів; ціна на нерухомість; показники якості будівельної продукції
Посередники/ партнери	Сприяння розвитку будівельної сфери	обсяг державних інвестицій у будівництво; обсяг комерційних інвестицій у будівництво; кількість потенційних інвесторів

Джерело: сформовано автором.

Іншим організаційним заходом в аспекті забезпечення фінансового розвитку підприємств будівельної сфери є використання інноваційних наукомістких технологій будівництва та виробництва будівельних матеріалів. Однак, важливо враховувати таке: впровадження наукоємних технологій може спричинити як виробничі ризики, пов'язані з необхідністю періоду їх адаптації та можливими перервами у виробництві і будівництві, так і економічні, які визначаються зростанням початкових витрат, перш за все, на стадії НДДКР. Також слід виділити комерційні ризики, до яких відносимо ризик несприйняття нововведення споживачами та ризик появи продукту-аналога, захищеного патентом. Інша група ризиків, які супроводжують використання інноваційних розробок, пов'язана з компетенціями персоналу, а саме їх невідповідності технологіям, що впроваджуються. На нашу думку, інструментами управління такими ризиками є використання договорів про спільні дії між підприємствами будівельного комплексу і науково-дослідними організаціями, орієнтованими на досягнення кінцевого результату.

Окрім зазначених організаційних заходів, на нашу думку, дієвим напрямом стимулювання фінансового розвитку підприємств будівельної сфери є створення спільних підприємств з іноземними компаніями. Вигоди такого співробітництва полягають у можливості використання широкого спектру ресурсів (матеріальних, кадрових, фінансових) на найбільш вигідних умовах. Своєю чергою, вигода зарубіжних компаній полягає у можливості використання деякого пом'якшення митних бар'єрів. Утім, і цей напрям не позбавлений ризиків, до яких відносимо зовнішньоекономічні ризики, що полягають у введенні обмежень на торгівлю або поставки; валютні ризики і т.п. Однак, важливою перевагою цих організаційних заходів є дисипація загальногосподарських ризиків, а при раціональному підході до вибору надійних іноземних партнерів – методів ухилення від ринкового ризику.

Висновки. Отже, вирішення проблеми забезпечення фінансового розвитку підприємств будівельної сфери потребує комплексного вирішення та потребує зусилля широкого кола зацікавлених сторін. Основним стримуючим фактором все ще залишається недостатність інвестицій у цю сферу діяльності. Вважаємо, що перспективними шляхами їх активізації можуть бути такі організаційно-економічні напрями: створення вільних економічних зон; суттєве здешевлення іпотечного кредитування для населення; залучення міжнародних інвестиційних банків, які здатні фінансувати і кредитувати ринок під вигідний відсоток (від 2 % до 6 % річних). Варто також працювати над залученням іноземних коштів під гарантії держави для реальної реконструкції та будівництва стратегічних державних об'єктів, а також працювати над реалізацією великих проектів геополітичного значення, зокрема будівництва «Шовкового шляху» та інших транспортних коридорів. Все це стане предметом подальших наукових пошуків.

Література

1. Коновалова А. В. Девелоперские проекты как основа развития инвестиционно-строительной деятельности региона. *Вестник Ростовского государственного экономического университета*. 2014. № 4 (48). С. 118–125.
Konovalova A. V. (2014). Developerskiye proyekty kak osnova razvitiya investitsionno-stroitel'noy deyatel'nosti regiona [Development projects as the basis for the development of investment and construction activities in the region]. *Vestnik Rostovskogo gosudarstvennogo ekonomicheskogo universiteta* [Bulletin of Rostov State Economic University], 4(48), 118-125. [in Russian].
2. Еремеев М. А. Инновационные подходы к повышению конкурентоспособности производителей стройматериалов в условиях экономических ограничений. *Вестник СГСЭУ*. 2019. № 5 (79). С. 37–39.
Yeremeyev M. A. (2019). Innovatsionnyye podkhody k povysheniyu konkurentosposobnosti proizvoditeley stroymaterialov v usloviyakh ekonomicheskikh ogranicheniy [Innovative approaches to increasing the competitiveness of manufacturers of building materials in conditions of economic constraints]. *Vestnik SGSEU* [Bulletin of SGSEU], 5 (79), 37-39. [in Russian].
3. Комеліна О. В., Чайкіна А. О., Корабельнікова Т. А. Сучасні аспекти розвитку інноваційних технологій на малих будівельних підприємствах. *Економіка і суспільство*. 2016. № 6. С. 173–177.
Komelina O.V., Chaykina A.O., Korabel'nikova T.A. (2016). Suchasni aspekty rozvytku innovatsiynnykh tekhnolohiy na malykh budivel'nykh pidpryyemstvakh [Modern aspects of development of innovative technologies at small construction enterprises]. *Ekonomika i suspil'stvo* [Economy and society], 6, 173-177. [in Ukrainian].
4. Гамалій В. Ф., Романчук С. А., Ткачук О. В. Прогнозування розвитку національного будівельного ринку в умовах економічної кризи. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2013. № 4 (24). С. 25–29. URL: http://old.bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/6_1.pdf.
Hamalii V.F., Romanchuk S.A., Tkachuk O.V. (2013). Prohnozuvannya rozvytku natsionalnoho budivel'noho rynku v umovakh ekonomichnoi kryzy [Forecasting development of the national construction market in the conditions of the economic crisis]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu* [Bulletin of the Berdyansk University of Management and Business], 4(24), 25-29. <http://old.bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/6_1.pdf>. [in Ukrainian].
5. Калініченко Л. Л., Сидорова Ю. Р. Аналіз тенденцій розвитку будівельної галузі та будівельної продукції України. *Молодий вчений*. 2017. № 4.4 (44.4). С. 64–68.
Kalinichenko L.L., Sydorova Y.R. (2017). Analiz tendentsiy rozvytku budivel'noyi haluzi ta budivel'noyi produktsiyi Ukrainy [Analysis of trends construction industry and building products Ukraine]. *Molodyy vchenyy* [Young Scientist], 4.4(44.4), 64-68. [in Ukrainian].
6. Татар М. С. Дослідження проблем розвитку ресурсного потенціалу будівельних підприємств України в умовах активізації факторів зовнішнього середовища. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2016. № 3. Ч. 3. С. 81–86.
Tatar M. S. (2016). Doslidzhennya problem rozvytku resursnoho potentsialu budivel'nykh pidpryyemstv Ukrainy v umovakh aktyvizatsiyi faktoriv zovnishn'oho sredovyshcha [Research of Ukraine building enterprises resource potential development under activation of environment factors]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy], 3, Part 3, 81-86. [in Ukrainian].
7. Фісуненко Н. О. Підходи до дослідження стану будівельної галузі. *Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м.Ужгород, 16–17 лютого 2018 року) / за заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько, А. Крюнські. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 40–43.*
Fisunenکو N.O. (2018). Pidkhody do doslidzhennia stanu budivel'noi haluzi [Approaches to the study of the state of the construction industry]. *Zabezpechennia staloho rozvytku ekonomiky: problemy, mozhlyvosti, perspektyvy* [Ensuring Sustainable Development of the Economy: Problems, Opportunities, Perspectives: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference]. Uzhhorod: Helvetia Publishing House, 40-43. [in Ukrainian].
8. Гуцало А. В. Економіко-управлінський реінжиніринг бізнес-процесів підрядного підприємства: дисертація ... к. е. н. за спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. Київ : Київський національний університет будівництва і архітектури, 2017. 222 с.
Hutsalo A.V. (2017). Ekonomiko-upravlinskyi reinzhynirnyh biznes-protseviv pidriadnoho pidpryyemstva [Economic and managerial reengineering of business processes of a subcontracting enterprise]. Candidate's thesis. Kyiv: Kiev National University of Construction and Architecture [in Ukrainian].